
AVG en privacy bij archieven en bibliotheken

door Mirjam Elferink, Martijn Kortier en Tijs Weustenraad¹

1	Inleiding	1580 – 3
2	Begrip ‘privacy’	1580 – 6
3	De privacy wet- en regelgeving en de verhouding tot overige wetgeving	1580 – 7
4	Enkele belangrijke begrippen uit de AVG	1580 – 9
5	Werking AVG	1580 – 10
5.1	AVG van toepassing?	1580 – 11
5.2	Welke rol?	1580 – 11
5.3	Is de verwerking toegestaan?	1580 – 12
5.4	Hoe moeten de persoonsgegevens verwerkt worden; verplichtingen AVG	1580 – 16

1 Mr. dr. M.H. (Mirjam) Elferink en mr. M.J.M. (Martijn) Kortier zijn beide advocaat en oprichters van Elferink & Kortier Advocaten, een kantoor gespecialiseerd in het adviseren en procederen over intellectueel eigendomsrecht (IE), ICT-recht en privacy. Mr. T. (Tijs) Weustenraad is juridisch medewerker bij Elferink & Kortier Advocaten. De auteurs geven met enige regelmaat cursussen aan informatiespecialisten over o.a. privacy en archieven. Mirjam Elferink promoveerde op het proefschrift “Verwijzingen in wetgeving. Over de publiekrechtelijke en auteursrechtelijke status van normalisatienormen” (Deventer: Kluwer 1998).

1580-2 AVG en privacy bij archieven en bibliotheken

6	Wanneer is een organisatie verwerker en wanneer verwerkingsverantwoordelijke?	1580 – 16
7	Praktijkcasus werking AVG	1580 – 21
8	Enkele verplichtingen uit de AVG in vogelvlucht	1580 – 24
8.1	Persoonsgegevens verwerken op rechtmatige, behoorlijke en transparante wijze	1580 – 24
8.2	Register van verwerkingsactiviteiten	1580 – 25
8.3	Verwerking volgens welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden	1580 – 26
8.4	Het informeren van betrokkenen over de persoonsgegevensverwerkingen	1580 – 27
8.5	Rechten van betrokkenen	1580 – 28
8.6	Beveiliging via passende technische en organisatorische maatregelen	1580 – 30
8.7	Meldplicht datalekken	1580 – 30
8.8	Privacy by design / privacy by default	1580 – 31
8.9	(D)PIA	1580 – 31
8.10	Functionaris Gegevensbescherming	1580 – 32
8.11	Verwerkersovereenkomst	1580 – 33
9	Verhouding AVG tot Archiefwet en Wet openbaarheid van bestuur (Wob)	1580 – 35
9.1	De Archiefwet en privacy	1580 – 35
9.2	De Wet openbaarheid van bestuur (Wob) en privacy	1580 – 41
10	Uitzonderingen AVG voor archieven, onderzoek en bibliotheken	1580 – 43
10.1	Archivering in het algemeen belang en wetenschappelijk, historisch en statistisch onderzoek	1580 – 43
10.2	Vrijheid van meningsuiting en informatie; journalistiek en academische, artistieke of literaire uitdrukkingvormen	1580 – 49
11	Beeldmaterialen en privacy	1580 – 53
12	Privacy van overledenen	1580 – 56
13	Afronding	1580 – 59

1 Inleiding

*"Als wij samen naar de bibliotheek zouden gaan en er zou bij de ingang een man staan met een camera, die permanent zou meelopen. Welk boek je inkijkt, waar je naar zoekt... Nou, die sla je onmiddellijk in elkaar. Althans vrij snel. Nu zit de bibliotheek op internet en gebeurt hetzelfde. En niemand maakt zich er zorgen over. Vind ik raar."*¹

Het voorgaande citaat is afkomstig van Aleid Wolfsen, de huidige voorzitter van de Autoriteit Persoonsgegevens. Hij schetst treffend dat een invulling van het begrip 'privacy' kennelijk afhankelijk is van de context.

"Een archief heeft alleen maar nut als je het ook mag inzien."

Deze quote is afkomstig van Marens Engelhard, algemeen rijksarchivaris en tevens directeur van het Nationaal Archief in Den Haag, uit een interview in Trouw.²

Deze quote geeft weer dat bij archieven het belang van de samenleving bij openbaarheid van archieven hoog in het vaandel staat. Ook volledige en integere archivering is van groot belang. Deze instellingen hebben immers als maatschappelijke taak hun collecties voor huidige en komende generaties toegankelijk te maken en te houden, bij voorkeur zo laagdrempelig mogelijk. Zo hebben het Nationaal Archief en de Koninklijke Bibliotheek onder andere als wettelijke taak de archieven van de rijksoverheid, respectievelijk de nationale bibliotheekverzamelingen te beheren en toegankelijk te maken. Daarbij ontkomen zij niet aan het verwerken van persoonsgegevens. Het belang van openbaarheid en dat van volledige en integere archivering staat vaak op gespannen voet met het recht op privacy van betrokkenen. Enerzijds moet de samenleving erop kunnen vertrouwen dat de archieven volledig en integer zijn. Bovendien is het uitgangspunt dat gearchiveerde documenten openbaar zijn. Anderzijds gaat de privacywet- en regelgeving in beginsel uit van een vertrouwelijke behandeling van persoonsgegevens en een zo minimaal mogelijke verwerking daarvan. Hoe verhouden deze uitgangspunten zich tot elkaar? Doordat archieven en bibliotheken vele bronnen van kennis verzamelen en beheren die – veelal – een breed scala aan persoonsgegevens bevatten en hun dienstverlening

1 Dit citaat is afkomstig van Aleid Wolfsen, voorzitter van de Autoriteit Persoonsgegevens, 7 oktober 2016.

2 Salm, H. (2018, 31 maart). De rijksarchivaris is niet bang voor gerommel in de archieven door de nieuwe privacywet. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/nieuws/de-rijksarchivaris-is-niet-bang-voor-gerommel-in-de-archieven-door-de-nieuwe-privacywet~b9e613b4/>.

daarnaast in toenemende mate is gedigitaliseerd, is de belangstelling voor privacy de afgelopen jaren sterk toegenomen.

De komst van de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming¹ (hierna: 'AVG'), die op 25 mei 2018 in werking is getreden, brengt voor deze instellingen nieuwe en uitgebreidere verplichtingen met zich mee. Daarnaast regelt de AVG een aantal specifieke zaken voor archieven en bibliotheken. Zo ziet artikel 85 AVG op de verwerking en vrijheid van meningsuiting en van informatie, en artikel 89 AVG op archivering in het algemeen belang. Ook kent de AVG een uitzondering in verband met wetenschappelijk, historisch of statistisch onderzoek. Met welke verdere privacyrechten en -plichten moeten archieven en bibliotheken rekening houden? En welke uitzonderingen op de 'gewone regels' gelden voor hen? Archieven hebben doorgaans ook veel gegevens over overledenen in hun collectie. Over de privacybescherming van overledenen bestaan veel misverstanden. De indruk leeft dat verwerking van persoonsgegevens van overledenen zonder meer is toegestaan omdat de AVG daarop niet van toepassing is. Dat ligt echter genuanceerder. In dit artikel gaan wij in op deze vragen en behandelen wij een aantal specifieke regels uit de AVG.

Dit artikel richt zich in het bijzonder op archieven, bibliotheken, gemeenten, samenwerkingsverbanden van gemeenten en onderzoeksinstituten, die in hun dagelijkse werkzaamheden te maken krijgen met vragen over de verwerking en bescherming van persoonsgegevens bij het verwerken daarvan in (historische) archiefbestanden. Daarbij ligt de focus op verwerking van persoonsgegevens in de bronnen die deze instellingen verwerken. De verwerking van persoonsgegevens bij instellingen die zien op de dagelijkse processen en diensten rondom de verwerking van (historische) archiefbestanden laten wij in dit artikel feitelijk buiten beschouwing. Dat betekent bijvoorbeeld dat de registratie van bezoekers van archiefbewaarpplaatsen die bepaalde archiefbescheiden willen inzien of de verwerking van lenersgegevens door een bibliotheek niet

1 Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG, Publicatieblad van de Europese Unie L 119.

zullen worden behandeld.¹ Dergelijke verwerkingen raken vanzelfsprekend aan de dagelijkse werkzaamheden van medewerkers van archiefinstellingen en bibliotheken. Toch is die verwerking privacy-technisch minder ingewikkeld en in onze ogen derhalve minder interessant om te behandelen in dit artikel. Voor de ‘dagelijkse’ persoonsgegevensverwerkingen dient men immers de ‘normale’ regels uit de privacyregelgeving te volgen. Daar bestaat reeds veel literatuur over. De vraag óf men bepaalde persoonsgegevens mag verwerken en zo ja, hoe, kan overigens wel grotendeels worden beantwoord door het stramien van de AVG te doorlopen, zoals wij dat in dit artikel in zijn algemeenheid uitlegen.

In onze ogen verdient de verwerking van persoonsgegevens in de bronnen die de voornoemde instellingen beheren, daarentegen wel nadere uitwerking. Deze verwerking blijkt in de praktijk immers ingewikkeld en zorgt ervoor dat medewerkers van met name archieven voor dilemma’s worden geplaatst. Welk recht moet prevaleren? De AVG of de Archiefwet? Geldt het beginsel van openbaarheid of het beginsel van beperking van de verwerking van persoonsgegevens? In dit artikel zoomen wij daar nader op in.

Achtereenvolgens behandelen wij de volgende onderwerpen:

1. het begrip ‘privacy’;
2. een uitleg over de AVG en diens verhouding met de Archiefwet, Wet openbaarheid van bestuur (Wob) en eventuele andere sectorale wetgeving;
3. enkele belangrijke begrippen uit de AVG;
4. de werking/het stramien van de AVG;
5. bijzondere persoonsgegevens;
6. de privacy-rollen van de AVG: verwerkingsverantwoordelijke en verwerker;
7. verplichtingen uit de AVG in algemene zin;
8. de Archiefwet en privacy;
9. de Wet openbaarheid van bestuur en privacy;

1 De specifieke regels en uitzonderingen voor archieven en bibliotheken ten aanzien van de verwerking van persoonsgegevens in de diverse (archief)bestanden, die wij aanhalen in dit artikel, gelden in principe niet voor verwerkingen van persoonsgegevens die zien op de dagelijkse processen en diensten in het kader van de normale bedrijfsvoering van bijvoorbeeld de archiefinstellingen en bibliotheken. Het voert te ver om in het bestek van dit artikel óók stil te staan bij dergelijke persoonsgegevensverwerkingen. Overigens dienen deze verwerkingen van persoonsgegevens uiteraard wel aan de algemene beginselen en uitgangspunten van de AVG te worden getoetst. De door ons in dit artikel beschreven toelichting op de werking/het stramien van de AVG biedt de kaders voor de beantwoording van de vraag of dergelijke persoonsgegevensverwerkingen in lijn zijn met de AVG.